

A BARBIE ÉS A VÉNUSZ-EMBER

„Kultúrában élni annyi, mint élvezni az ősök alkotásait és előkészíteni az utódok kultúráját.”
(Hamvas Béla)

„Nem a sötétséget kell szidni, hanem gyertyát kell gyújtani!”
(Illyés Gyula)

Annak ellenére, hogy mai világunkban szinte minden a gazdaság válságáról, a pénzről, a bankokról, a fedezethiányról, egyszóval a *gazdaságról* szól, nagyon fontos, hogy egyre többen ismerjük fel, nem a gazdasági fenyegetettség a legveszedelmesebb, hanem a szellemi-kulturális.

Látjuk, hogy mai világunk, amelyet Czakó Gábor „Gazdaságkor”-nak nevez, a művészet és az irodalom egyetemes megtagadásának kora, az ellaposodás, eldurvulás, elkorcsosulás kora.

E kor embere a szcientifizmus vallásának követője, aki nem veszi észre, hogy a maga által gyártott valóságban, mint tükörben, csak saját hazug mosolyát látja viszont. A „tudományba” vetett hite megingathatatlan, hisz az eredményhez „racionális, verifikálható módszerrel” jutott! Nem veszi észre, hogy „eltűnt az érzék, mellyel a létet az lélettől meg tudná különböztetni; s eltűnt az ösztön, amely a létet az életben meg tudja valósítani.”

A „Gazdaságkor” vallásának, a racionalizmusnak kezdetét Descartes-tal szokás megjelölni, de a gondolkodás történetében (is)

beállt fordulatot, az újkor kezdetét két angol morálfilozófus Shaftesbury és Mandeville vitájával lehet igazán jellemezni. A Shaftesbury által képviselt kozmikus szeretetfilozófiát felváltja az individuális érdekmotívum kizárólagossága. A „Jóság” platóni eredetű fogalma helyére a közhasznót hajtó bűn (magánvétek) lép. Az erény Mandeville-nél csak a természetes hajlamok ellenében érvényesülhet. Shaftesbury szerint a boldogság belülről ered, Mandeville és a „Gazdaságkor” embere számára boldogságot csak az érdekeinek érvényesülése jelenthet. S indulhat a „fejlődést” generáló verseny, melynek szabályait (nevezhetjük akár törvényeknek is) az ember szabja meg. Az ember lett a dolgok mértéke.

Hamvas az univerzális hagyomány ismeretében a döntő fordulatot, korszakváltást – amikor a valóság kettészakadt, a lét elveszett – i.e. 600-ra teszi. Az őskori és újkori kultúra közötti különbségek kifejtésekor azt írja:

„Az élet az anyagi természet körébe tartozik és a szellem érintése nélkül éppen olyan tehetetlen és vak, mint amilyen értelmetlen és sötét.

Ilyen körülmények között nincsen lehetőség arra, hogy bármely mértéket is egyetemessé lehetne tenni. A dolgok mértéke az ember, az Én lesz, ami a mértéktelenségnek és a mértéknélküliségnek, s így az intellektuális szofisztikának és a morális anarchiának a kezdete.”

A „Gazdaságkor”-nak nevezett társadalomkísérlet vagy inkább emberkísérlet Czakó szerint a XVIII. században kezdődött, s ma a globalizmus idején világméretűvé növe korunk meghatározó, s sokak számára meghaladhatatlan paradigmájának tűnik fel.

Ez a folyamat vezetett ahhoz, hogy a gazdaság (tőke, pénz) mindent maga alá gyúrt, s megkreatálta a neki adekvát embert. Ennek a társadalomnak, korunknak a „hőse” a *Barbie*, a konzum idióta, aki nem több, mint a pénz forgási sebességét fokozó biológiai kellék (Bogár László).

A *Barbie* az, aki elfogadja (tehet-e mást? – amikor minden eszközzel erre ösztönzik) a mefisztói szerződést, elfogadja a „cukor hazugságát”.

„Az a világ, amit a cukor varázsol, az nincs. Ezért a cukor és hazugság összefügg. Hazug. De az

igazi összefüggés nem ez. Az mélyebben van. Láthatatlan. A cukor természete, hogy nyomában minden úgy tűnik: mintha. Csupa látogat, sima, könnyű olvadás, hízog bódulat. A hazugság beszennyez, de úgy, ahogy a cukor. Édesen, lassan, elringatva, észrevétlenül, hátulról. Így tesz üressé, mert a könnyebik utat kínálja, választja, adja; elmélyít, megront, ellustít.” Ezt írja Hamvas a cukor és a hazugság misztikus analógiájáról.

Új jelenség-e ezen világválság? Vagy az ember mindig ilyen krízisben élt?

Hamvas Béla szerint: a krízis egyetemes, az egész emberi kultúrát érinti, nem tegnap kezdődött.

Persze, aki a „Gazdaságkor” fenntartásában érdekelt, az ezt nem akarja, s nem is fogja megérteni! Ezért a jelenlegi, a mai válságot sem érti, „kezelni” kívánja, noha annak csak a tüneteit kezelheti. A válságot megoldani nem lehet, csak a krízist oldhatjuk fel, ha rájövünk, hogy hol keressük az igazi fedezetet, hol található az igazi erőforrás. Mert valóban hitel és fedezeti válság van, de nem pénzügyi, hanem morális - kulturális értelemben!

Hazugságban élünk. Azok, akik ennek a hazugságnak a fenntartásában érdekeltek, mindent megtesznek azért, hogy lerombolják a hagyományt, relativizálják a korábban bizonyosnak látszó törvényeket, értékeket.

Nyugat-Európában a XVII-XVIII. század fordulóján a liberális társadalom-modell útra indulásával véget ért a mozdulatlan nyugalom, s ettől kezdődően a „Gazdaságkor” törvényei, az ipari fejlődés eredményei határozzák meg életünket. Az élet, életünk, leválva szellemi alapjairól értelmetlené vált, gyötrelmesen nehéz lett. Mindennapjaink fájdalmát csak az élvezet, a gyönyör hajszolása feledtetheti ideig-óráig. A válságnak, a valóság kettészakítottóságának – melyet a „barbie” észre sem vesz – megszüntetéséhez csak egy út vezet: visszatérés a „szent hagyományhoz”.

Ahogy Heidegger a preszokratikus filozófiához való visszanyúlásával a lét görög őstapasztalatát kívánta visszahozni, úgy fordult Hamvas az univerzális hagyományhoz. Csak az általa leírt őskor (aranykor) tudásának birtokában lehetünk képesek arra, hogy a szellemi erőket realizáljuk modern világunkban, történeti korunkban.

A természetet mechanikus géprendszernek felfogó ember nem, csak a misztikus analógiát ismerő *Vénuszember* képes erre. „A Vénuszember szeret domboldalon vagy dús kertekben lakni. Körébe tartozik a művész, a táncosnő, az ékszerész, a vadász...” Ő eredendően beavatott, azaz misztikus (átélő) látásának köszönhetően tudatában van annak, hogy Minden Egy.

A mai ember kultúrája üres és lényegtelen, elszakadt az élettől. *A műveltségben sem érvényesül a szellemi*, ezért külsőleges, azaz felszínes marad. Ennek megfelelően a kvízvetélkedők információ-lovagjai, a kereskedelmi TV-k „celebjei” válnak a Barbie példaképeivé.

Érzékeljük, hogy mindennapi bajaink, anyagi gondjaink mögött egy jól megfogalmazható kulturális elbizonytalanodás húzódik meg a társadalmi érintkezés minden területén.

Ez a bizonytalanság válságélményünk igazi alapja. Ennek következtében óriási az igény a megkapaszkodásra. Csak a hagyományaink ismeretében, a kultúra stratégiai szerepének felismerésével fogunk a járható útra találni. Mert tudjuk, hogy a mai bizonytalan (válságos) világban csak a nem korrumpálódott művészet és a kultúra az, amely még kapaszkodót nyújthat. S azt is tudjuk, hogy a kultúra hatásának, és e hatás érvényesülését biztosító közművelődésnek kitüntetett jelentősége van bajaink folyamatos jóra fordításában.

Persze, gazdasági nehézségeink tengerén végignézve, joggal feltehető a kérdés, nincs-e abban valami súlyos ellentmondás, hogy az elszegényedés és kiszolgáltatottság ezer gondjával küzdő kulturális élettől, közművelődési gyakorlattól várunk

impulzusokat, megoldásokat gondjaink orvoslására.

Nincs! Mert a történelem során a leginkább reménytelennek tűnő helyzetekben mindig a kultúrában, a hagyományban találtuk meg azokat az útjelzőket, melyek segítettek abban, hogy ne legyünk bizonytalanok az értékekben. Olyan útjelzőket, mint az ősi kövek (sztélék) az útszélén, melyek összekötik az időt az időtlennel, a horizontálist a vertikálissal. Ezek a megfaragott kövek nem néznek sem délre, sem északra, sem nyugatra, sem keletre. Nem igazodnak semmilyen kétes irányhoz, felfelé mutatnak. Megtanítanak arra, hogy „*az élet legmélyebb tartalma a kultúra, amely nem képek, könyvek és zenedarabok összessége, hanem életforma.*” (Márai)

Ezt az életformát, mely tehát realizálja a szellemi erőket, csak a valódi (nem virtuális) közösségekben sajátíthatjuk el, élhetjük meg. Csak a hagyományban gyökerező, azt újra élővé tevő közösségekben leszünk képesek arra, hogy *a technika szellemtelen varázseszközeit* csak mint szükséges kellekeket használjuk; hogy észrevegyük: a komolykodó tudomány a „hülyén szürke köznapi ész”-re támaszkodva gyűjti híveit. És ha képesek leszünk arra, hogy a misztikus analógia alapján megértsük a láthatatlant, ha az életet a hamvasi derével és humorral éljük, akkor közel kerülünk ahhoz, hogy ne a Barbie-t, hanem a Vénuszembert válasszuk.

CSERÉP LÁSZLÓ történelem, filozófia szakos középiskolai tanár. Főosztályvezető az Emberi Erőforrások Minisztériuma Közművelődési Főosztályán. A Salvatore Quasimodo Közalapítvány titkára az alapítvány alapításától (1992), a Hamvas Béla Asztaltársaság titkára, szintén annak alapításától (2000). A *Tempevölgy* című folyóirat szerkesztőségi titkára, a lap megjelenésétől (2008). A „Balatonfüred Kultúrájáért” és a „Veszprém Megye Közművelődéséért” kitüntetés birtokosa.